

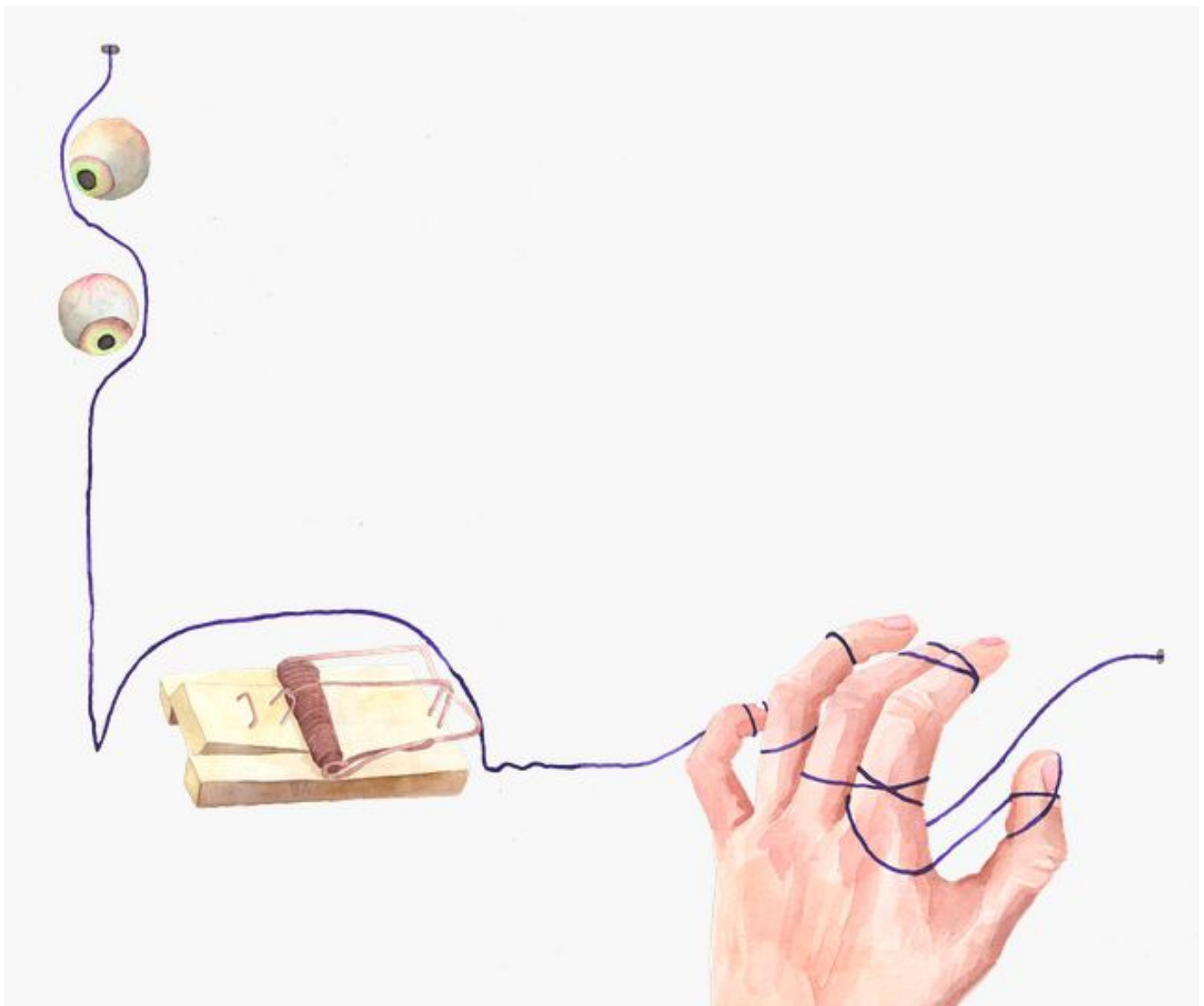
Zwitsers techbedrijf Proton: ‘Het verdienenmodel van Big Tech is slecht voor de samenleving. Wij zijn een geloofwaardig alternatief’

Marloes de Koning

Als de kantine leegstroomt, komt de baas van Proton stilletjes binnen. Er staat een plastic bakje voor hem klaar met de warme lunch van die dag – een gegrilde zalmoot en truffelrisotto – en op het deksel een gele post-it met zijn voornaam Andy. Hij pakt het bakje en een beker en neemt ze mee naar zijn bureau.

Andy Yen (37) is de oprichter en ceo van IT-bedrijf Proton. Dat is een snel groeiend bedrijf dat online privacy verkoopt in de vorm van versleutelde e-mail, opslagruimte, een veelgebruikte VPN-dienst (waarmee je kunt verbergen vanaf welke locatie je online gaat en dus wie je bent), videobellen, de mogelijkheid samen in documenten te werken en tegenwoordig ook een AI-chatbot. Twaalf jaar na oprichting is het een van de bedrijven die nu groeien door de behoefte aan alternatieven voor Amerikaanse techdiensten.

Yens bureau staat in een ruime kantoortuin in Genève (Zwitserland) waar weinig wordt gepraat. Het biedt in de verte uitzicht op het Jura-gebergte en de grens met Frankrijk, waar veel medewerkers van het hoofdkantoor wonen. De luxe lunch moet ze naar kantoor lokken.

Illustratie Dide Roeten

Het liefst zit hij de hele dag ongestoord achter zijn computer op kantoor, vertelt Yen na het eten. „Zodat ik even echt diep in een onderwerp kan duiken en iets gedaan kan krijgen.” Dat lukt steeds minder vaak, want Proton groeit hard en Yen is een veelgevraagd spreker die veel reist. Sinds Donald Trump weer aan de macht is wil iedereen praten over privacy en het beconcurreren van Amerikaanse Big Tech, merkt hij. Veel nieuwe klanten komen uit de Europese Unie.

Dat is een andere groep gebruikers dan de activisten, techneuten en academici die Proton van oorsprong vooral bedient. Deze klanten zijn bereid voor hun online privacy te betalen, maar verlangen in ruil daarvoor wel het gebruiksgemak dat ze gewend zijn van Gmail en Google Docs, of Outlook en Word van Microsoft – allemaal Amerikaanse diensten.

Dat maakt het Zwitserse bedrijf een interessante speler in het debat over Europese digitale soevereiniteit. Lukt het Proton om uit de nerdy niche van gedreven techgebruikers te komen en groot te worden zonder idealen op te offeren? We zijn het onze missie verplicht dat te proberen, vindt Yen. Anders bega je in zijn ogen dezelfde fout als hij de EU nu ziet maken.

Tijdens zijn optredens op conferenties en ook nu, tijdens een gesprek in de diepe banken van de ontspanningsruimte van het kantoor (met tafelvoetbal, darts en Mario Kart), geeft Yen de EU ervan langs. Europa is zelfgenoegzaam en traag. Er wordt vooral gepraat over privacy en digitale autonomie. Maar het gaat om wat je daadwerkelijk doet, benadrukt Yen. „Net als bij het runnen van een bedrijf.”

Succesvol privacy verkopen

Proton heeft wereldwijd ruim honderd miljoen gebruikers. Nog altijd een fractie van de ongeveer 1,8 miljard mensen met een Gmail-account, maar een groeiende groep. Een klein deel, 2 tot 3 procent, heeft een betaald abonnement. De rest gebruikt Proton gratis.

Voor een scale-up in de techsector is de groei opmerkelijk gestaag. Die houdt pas met het aantal betalende klanten, niet met impulsen van gretige investeerders, want die zijn er niet. „We hebben ons lot in eigen handen”, zegt Raphael Auphan (55), sinds 2024 operationeel directeur. „Dat geeft vrijheid.” Hij is anders gewend bij techbedrijven in Azië en Amerika en geniet ervan, vertelt hij. „Het interne debat is daardoor heel inhoudelijk en intellectueel.”

De grondslag is in de twaalf jaar dat het bedrijf bestaat consistent: privacy zit ingebakken in het technisch ontwerp. Alle berichten van gebruikers zijn versleuteld en Proton doet niet aan advertenties en datahandel. Recenter is daaraan toegevoegd: als je de Proton-AI gebruikt (Lumo) blijft die communicatie ook privé. Er wordt dus geen AI getraind op basis van je prompts.

Andy Yen is de oprichter en ceo van Proton. Het bedrijf verkoopt internetdiensten die de privacy van gebruikers beschermen.

Foto Aurélien Bergot/The New York Times/ANP

„De Amerikaanse techbedrijven hebben een verdienmodel dat slecht is voor de samenleving”, zegt Yen, „wij zijn een geloofwaardig alternatief. Maar we moeten versnellen om écht verschil te kunnen maken. Net zoals Europa zal moeten versnellen. Het is geen populaire boodschap, maar het is nodig wat harder te werken.”

Hij heeft een eenvoudige truc om de mensen die daartoe bereid zijn eruit te filteren tijdens sollicitatiegesprekken. Die doet Yen meestal op zondag. Dat is praktisch, dan heeft hij tijd. Maar er gaat ook een boodschap van uit: „Sollicitanten moeten begrijpen dat dit een bedrijf is dat wil duwen om dingen te bereiken die wij belangrijk vinden. We duwen met redenen.”

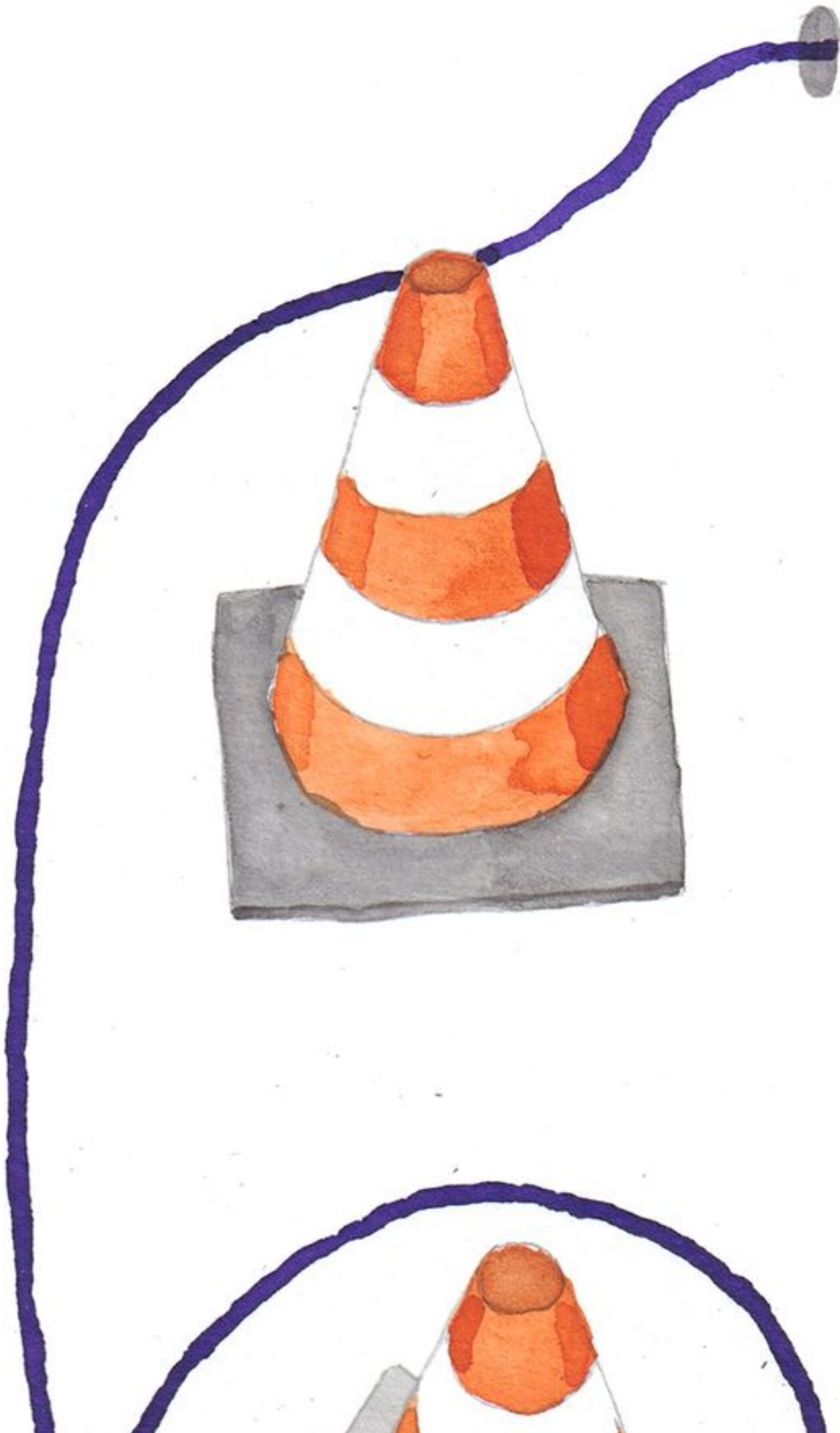
Hij praat in hoog tempo door, zonder stemverheffing. „De eerste vraag die ik altijd krijg als ik op bezoek ben bij Europese bestuurders is: kán Europa wel concurreren met Amerikaanse technologie?” Het gebrek aan zelfvertrouwen dat daaruit spreekt, is in zijn ogen een zichzelf vervullende voorspelling geworden. Het antwoord is wat hem betreft niet een nieuwe dik gevulde Europese subsidiepot. „Dat is denken vanuit de aanbodkant. Dan kun je dat geld net zo goed op een hoop gooien en in de fik steken. Niemand vraagt wie die producten wil gaan gebruiken. Je moet de vraag aanwakkeren.”

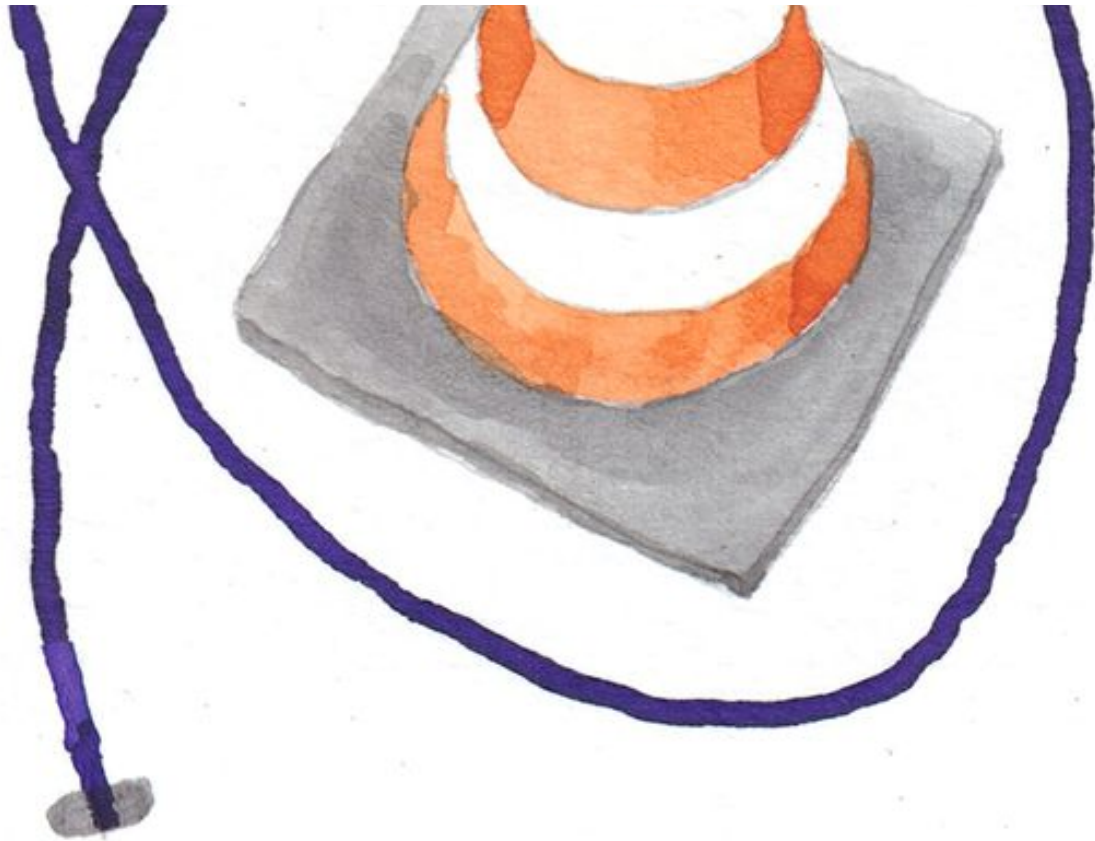
Inmiddels werken er bij Proton 650 mensen. De ambitie is om voor 2030 naar een miljard gebruikers te groeien, zegt operationeel directeur Auphan zonder blikken of blozen. Hij is druk met de laatste uitbreidingen van de kantoorsoftware. Ze willen de videobel-applicatie Proton Meet lanceren tijdens een cyberconferentie in Lille.

Proton was aanvankelijk gericht op particulieren, maar die vroegen de afgelopen jaren of ze Proton ook in hun bedrijf konden gebruiken, zegt Auphan. Een deel van de recente uitbreidingen is gericht op IT-beheerders in het midden- en kleinbedrijf die de accounts van een groep gebruikers moeten kunnen managen. Ook zijn applicaties toegevoegd om versleuteld online te kunnen samenwerken in spreadsheets en documenten en voor videobellen via Proton. „We gaan voor de frontale confrontatie met Microsoft Office en met Google”, zegt Auphan. Er zijn meer dan 100.000 zakelijke gebruikers.

Behalve in Genève heeft Proton kantoren in onder meer Zürich, Parijs, Praag, Barcelona, Vilnius, Skopje en Taipei, waar

Yen geboren en opgegroeid is.

Illustratie Dide Roeten

Privacy is de basis voor de mensenrechtenstack

Zijn Taiwanese wortels verklaren zijn drijfveren, zegt Yen zelf. De dreiging van de dictatuur China, die vindt dat Taiwan bij China hoort, wordt daar voortdurend gevoeld. „Dat is een gigantische dreigende vijand die wil dat je faalt. Want als jij als democratie slaagt, ben je een grotere bedreiging. Het is net als met Rusland en Oekraïne.”

Taiwanezen kijken met argusogen naar de ontwikkelingen in Hongkong, dat na een vrije periode weer bij China is gaan horen. Wist je dat mensen daar desgevraagd het wachtwoord voor hun telefoon moeten delen met autoriteiten, vraagt Yen. Inmiddels bestaat er een Proton-VPN, verkleed als een andere app, voor landen waar het gevaarlijk is om een VPN op je telefoon te hebben.

„Alleen als een gesprek privé is, voelen mensen zich vrij om te praten. Privacy is daardoor de basislaag in de *mensenrechtenstack*, het fundament dat democratie mogelijk maakt”, zegt Yen. Hij wijst erop dat Taiwan pas begin jaren negentig een vrij land werd (daarvoor was er een militair regime). „Net als de helft van Europa. Dat [de val van de muur] is nog maar veertig jaar geleden hè?”

Yen vertrok uit Taiwan om in Amerika economie en natuurkunde te gaan studeren. Hij promoveerde aan Harvard in de deeltjesfysica. Proton begon hij in 2014 met een aantal collega's bij onderzoeksinstituut CERN. Daar staat de grootste deeltjesversneller ter wereld (27 kilometer lang onder de Frans-Zwitserse grens). Het idee voor Proton ontstond toen de Amerikaanse CIA-klokkenluider Edward Snowden vanaf de zomer van 2013 inlichtingendocumenten openbaarde waaruit bleek dat overheden veelvuldig gebruikmaken van digitale surveillance.

Mensen betalen ons om hun privacy te beschermen. Dat is fundamenteel anders dan bij bijvoorbeeld Google: daar zijn de gebruikers niet de klanten

De wetenschappers bij CERN wilden versleuteld kunnen communiceren en begonnen met de ontwikkeling van een e-maildienst die dat mogelijk maakte. De behoefte daaraan bleek groot, maar de servercapaciteit kost geld. Bij een crowdfundingactie brachten zo'n 10.000 mensen al snel een half miljoen euro bij elkaar. Dat werd het startkapitaal voor Proton. „Die tienduizend mensen betaalden vooruit voor een dienst die nog niet bestond. Gebouwd door mensen die dat nog niet eerder hadden gedaan. Dankzij die mensen bestaan we. Dat is onze gemeenschap. En dat zijn geen investeerders, maar mensen die ons betalen om hun privacy te beschermen. Dat is fundamenteel anders dan bij bijvoorbeeld Google. Daar zijn de gebruikers niet de klanten.” Het moederbedrijf van Google domineert de wereldmarkt voor gericht online adverteren.

Bij het tienjarig bestaan van Proton hebben Yen en medeoprichter Jason Stockman samen met de eerste medewerker, Dingchao Lu, aandelen ondergebracht in de Proton Foundation, die daarmee de meerderheidsaandeelhouder is. Die stichting heeft als doel privacy, vrijheid en democratie wereldwijd te bevorderen en te voorkomen dat het bedrijf in handen komt van investeerders met andere drijfveren.

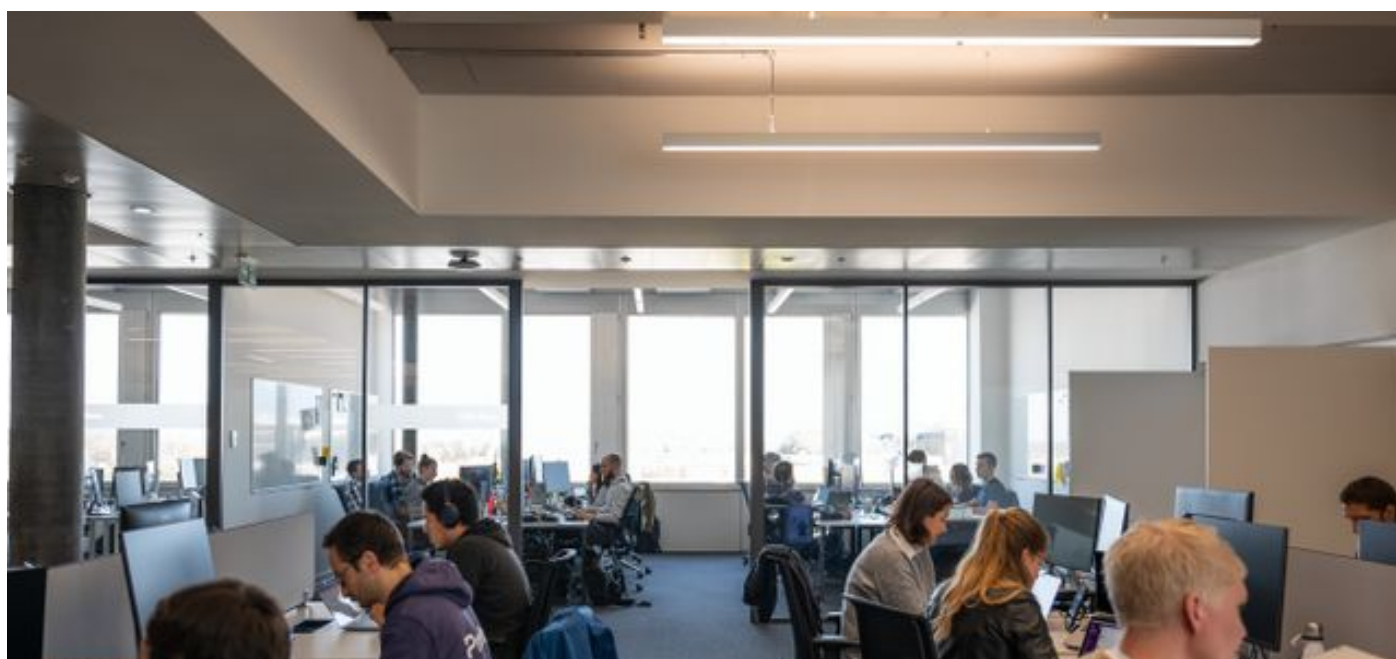
Kat-en-muisspel met autoriteiten

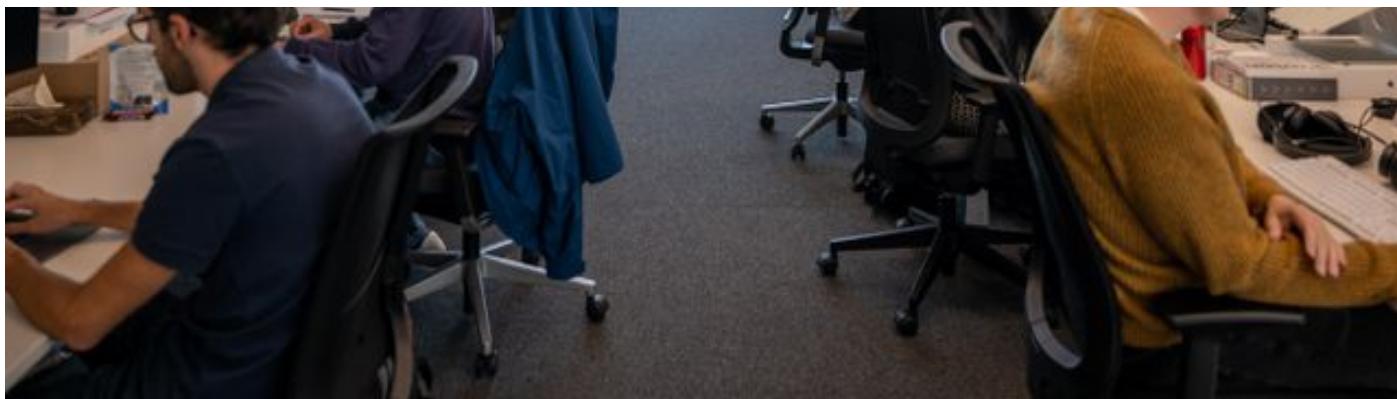
Proton draait dus om de belofte van privacy. Yen ziet het mede daardoor niet zitten om een dag lang gevolgd te worden door een journalist. Het blijft bij een uitgebreid bezoek aan het hoofdkantoor in een grijs vierkant gebouw in een kantorenwijk aan het einde van tramlijn 15 in Genève.

De uitstraling van het hoofdkantoor is extreem anoniem. De naam staat niet op de gevel. En zelfs niet bij de lift naar de etage waar Proton zit. De anonimiteit lijkt bedoeld om de boodschap van privacy te versterken. Het is ook typerend voor een groeiend techbedrijf waarvoor marketing en branding in de virtuele wereld belangrijker zijn.

De vergaderzalen zijn vernoemd naar deeltjes – net als het bedrijf zelf. Proton, Neutron, Muon en Electron. De sfeer doet een beetje denken aan onderzoeksinstituut CERN, dat ook buiten het centrum ligt, met uitzicht op besneeuwde bergtoppen. Bij CERN is in 1989 door Tim Berners Lee met een nieuw protocol de basis gelegd voor het wereldwijde web. De zwarte pc waarop hij dat deed staat er achter glas tentoongesteld. Berners Lee zit nu in de adviesraad van Proton.

Ook een aantal medewerkers bij Proton is ex-CERN. Dat geldt onder meer voor softwarebouwer Antonio Cesarano (34), die zes jaar geleden bij Proton kwam toen daar nog maar tachtig mensen werkten. Hij is nu verantwoordelijk voor het functioneren van de veelgebruikte VPN-dienst.

Het 'VPN-team' in het kantoor van Proton in Genève, in oktober 2022. Met deze dienst kunnen internetgebruikers hun locatie verbergen.

Foto Aurélien Bergot/The New York Times/ANP

„Mensen in het Westen gebruiken onze VPN om privacyredenen. Of omdat ze toegang tot bepaald entertainment willen.” (Denk porno, maar ook locatiegebonden aanbod van bijvoorbeeld Netflix.) „In andere landen draait het echt om kunnen functioneren in het dagelijks leven.”

Cesarano noemt voorbeelden van ondernemers die WhatsApp of Instagram nodig hebben om hun klanten te bereiken, wat niet lukt als de regering sociale media laat blokkeren. Onder de gebruikers zitten ook veel activisten en journalisten wereldwijd.

Hij staat voortdurend in contact met mensen in landen met autoritaire regimes. Een deel van de berichten komt van mensen die Proton uit noodzaak gebruiken om veilig te blijven. Cesarano laat op een van de schermen op zijn bureau berichten zien uit onder meer Rusland en Myanmar. Een Rus schrijft gefrustreerd dat hij zijn VPN niet aan de praat krijgt. *Stealth protocol* al geprobeerd? Of anders Tor, schrijft een medewerker van de klantenservice in Macedonië.

Rusland is na de inval in Oekraïne internetverkeer gaan afknijpen. Downloads van alle VPN's, behalve de Chinese, worden geblokkeerd. Het Chinese internet is gebouwd voor onderschepping, legt Cesarano uit. Dat is anders dan het Russische, dat in de basis dezelfde open infrastructuur heeft als in het Westen, maar waar steeds beperkingen bovenop gelegd worden, die met het nodige vernuft nog wel te omzeilen zijn.

In een kat-en-muisspel met autoriteiten wereldwijd proberen Cesarano en zijn team omwegen te vinden. Dat gaat vaak in samenwerking met technisch onderlegde Proton-gebruikers in de getroffen landen. Cesarano vertelt hoe zij bijvoorbeeld nieuwe versies testen. En als die blijken te werken ook helpen om de nieuwste versie van de gratis app bijvoorbeeld via Telegram-kanalen verder te verspreiden.

Hoe vaak de Proton VPN wordt gedownload is vaak een goede indicatie van de mate van censuur in een land of van de zorgen rondom privacy en digitale autonomie. Op dit moment is de vraag bijna overal sterk, zegt Cesarano. „De AI-race maakt mensen bezorgd over het oogsten van data door bedrijven.”

Tot voor kort had zijn afdeling veel contact met Iraniërs, maar nu laat de grafiek in zijn scherm met het netwerkverkeer een vlakke lijn zien, als een hartmonitor na een overlijden. Op 20 februari zijn alle internetverbindingen met het buitenland doorgesneden. „Als niemand meer verbonden is met onze servers kunnen wij ook niets door ze laten testen”, zegt hij.

Zo'n complete shutdown lijkt een nieuwe trend bij onderdrukkende regimes, signaleert Cesarano. Afghanistan deed het een paar dagen. In Iran duurt het maar voort. „We hebben iets voor ze klaarstaan voor zodra het internet terug is.” Hij verheugt zich op dat moment, maar vreest het ook. „Het kan ook een teken zijn dat de autoriteiten het weer aandurven, omdat ze ervan overtuigd zijn dat ze het onder controle hebben.”

Is Zwitserland echt zo'n privacybewuste keuze?

Proton heeft een actieve fanbase, die onder meer helpt bij het beantwoorden van technische vragen via fora op sociaal medium Reddit. Maar door de verregaande claims die Proton doet over privacy ligt het ook onder een vergrootglas bij privacybewuste hardcore techgebruikers. Kan het bedrijf, dat er niet voor terugdeinst het verdienmodel van andere techbedrijven te bekritisieren, de eigen harde claims wel waarmaken?

Op dat vlak vielen de afgelopen tijd wat teleurstellingen te verwerken. [Begin maart onthulde online magazine 404 media](#) dat de mailafdeling van Proton had meegewerkt aan een verzoek van autoriteiten om betaalgegevens gerelateerd aan een e-mailaccount te verstrekken. Als gevolg daarvan wist de Amerikaanse inlichtingendienst een activist te identificeren en op te pakken.

Eerder kwam op een vergelijkbare manier een Franse klimaatactivist in de problemen, nadat Proton gehoor had gegeven aan een verzoek van Europol om zijn IP-adres. In 2024 werd een Catalaanse onafhankelijkheidsactivist geïdentificeerd door opsporingsdiensten, mede op basis van door Proton verstrekte informatie.

Een deel van de gebruikers van het eerste uur is teleurgesteld omdat Proton niet weigert mee te werken aan juridische verzoeken om informatie. De inhoud van de versleutelde berichten of bestanden kan het bedrijf niet zien of delen, maar bepaalde metadata en bijvoorbeeld betaalinformatie wel.

Terwijl aan de kern bij Proton niets is veranderd – alle informatie is versleuteld – is de praktijk weerbarstig. Het bedrijf accepteert bijvoorbeeld creditcardbetalingen van Visa en Mastercard en slaat daaraan gerelateerde betaaldata op. Alle diensten van Proton draaien in een cloud. Het gaat dus niet om software die mensen of bedrijven op hun eigen servers installeren. Bij gebruik blijven sporen achter, die bij Proton kunnen worden opgevraagd door opsporingsdiensten.

Informatieverzoeken moeten eerst langs een Zwitserse juridische autoriteit, die dient als een soort schakel en filter tussen bedrijven in Zwitserland en buitenlandse overheden en aanklagers. Volgens Proton filtert die autoriteit de meest oneigenlijke verzoeken er al uit en gaat Proton ook nog eens succesvol tegen een deel van de verzoeken in beroep. Maar Yen benadrukt desgevraagd ook dat het geen zin heeft om bij ieder verzoek bezwaar aan te tekenen.

Volgens critici – onder wie gerespecteerd IT-specialist en darkwebonderzoeker Sam Bent – springen zowel de Zwitserse autoriteiten als Proton te licht met de informatieverzoeken om. Hij onderbouwt dat in een [veel gedeeld artikel getiteld ‘The Proton Problem’](#).

De cijfers zijn daarbij veelzeggend. In 2025 kreeg de mailafdeling van Proton 9.301 informatieverzoeken en willigde het er 8.313 van in. Dat zijn er dus tientallen per werkdag. Die aantallen lagen in 2024 nog hoger, blijkt uit [het transparantierapport van het bedrijf](#).

Mail laat meer bruikbare sporen achter dan VPN. Proton hoeft volgens de Zwitserse wet niets op te slaan over het VPN-gebruik en doet dat ook niet. Het bedrijf raadt gebruikers die volkomen anoniem willen blijven daarom aan ook altijd de VPN te gebruiken. Van de 59 verzoeken aan de VPN-afdeling is er niet één ingewilligd.

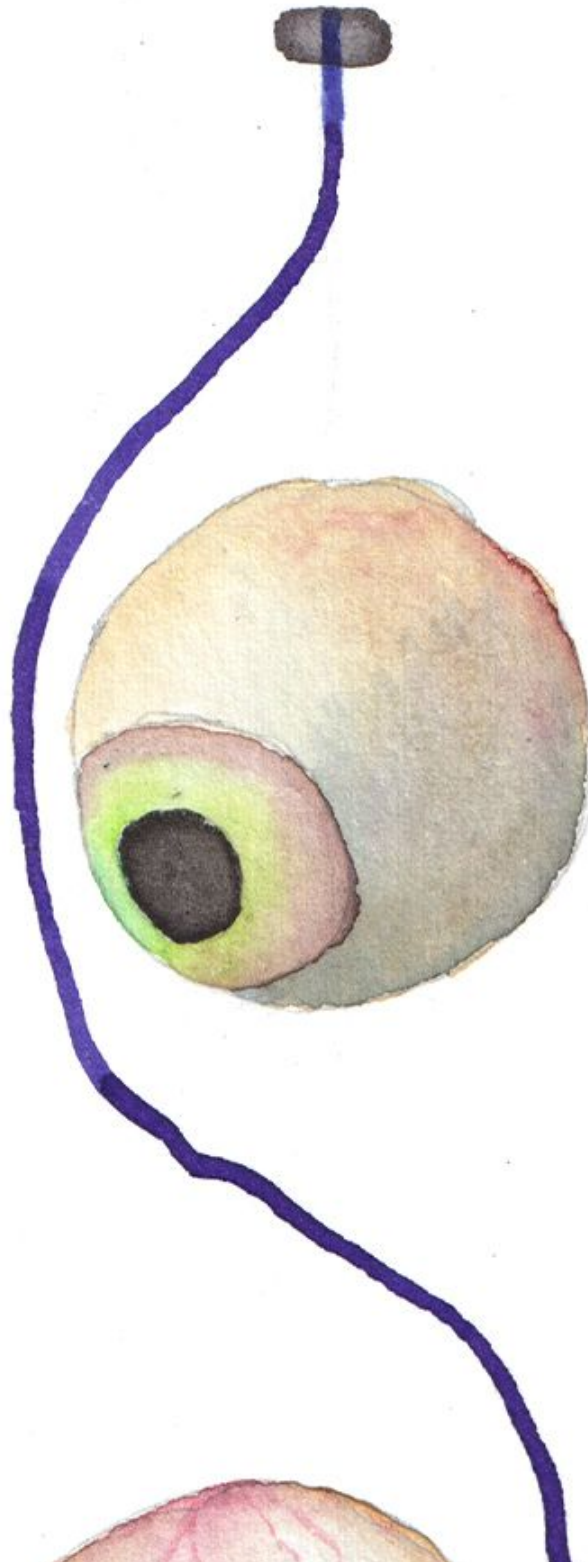
Sam Bent [heeft ook de net gelanceerde videobelapp Proton Meet onderzocht](#). Proton benadrukt in iedere uiting daarover totale privacy, maar dat valt tegen, concludeert hij. Dat komt doordat Proton voor die dienst infrastructuur gebruikt van een Amerikaans bedrijf. Dat valt onder Amerikaanse wetten en dus verplichtingen om inlichtingendiensten desgevraagd informatie te geven. Het klopt wel dat de inhoud van de gesprekken versleuteld en dus geheim is.

Het gaat Bent om de discrepantie tussen de marketing en de praktijk bij Proton, benadrukt hij in een chatgesprek. „Ze proberen niet eens voor gebruikers te vechten. Ze geven gewoon de gevraagde data over hen.” Hoe meer Proton verdient, hoe minder ze in discussie gaan met autoriteiten, is zijn stellige indruk.

Yen zegt het werk van Sam Bent niet te kennen en antwoordt daarom wat algemeen. Volgens hem komt de kritiek voort uit een hardnekkig misverstand, namelijk dat het bedrijf zich aan ieder gezag zou kunnen en willen onttrekken. „We

vinden privacy een mensenrecht. Jij gaat over jouw data. Wat jij zegt is alleen tussen jou en de ontvanger. Maar dat is niet hetzelfde als: alles mogen doen wat je wilt en niemand weet wie je bent. Onze diensten zijn er niet om door criminelen misbruikt te worden.”

Cash betalen om anoniem te blijven

Illustratie Dide Roeten

De keuze voor Zwitserland vloeit voort uit de geboorte van het bedrijf bij CERN, maar is ook bewust. „Tenzij je in een bootje op de oceaan gaat zitten, zul je je toch ergens aan een lokale wet moeten houden”, zegt Yen. „We willen bijvoorbeeld niet in Rusland zitten en ook niet in de VS. Zwitserland is wat neutraler dan elders. En het rechtssysteem functioneert beter.”

In 2025 kondigde de Zwitserse regering een wetswijziging aan die erop neerkwam dat informatie bij bedrijven als Proton zou kunnen worden opgeëist zónder onafhankelijke juridische check op het verzoek. Proton mengde zich in het debat en dreigde uit Zwitserland te vertrekken als de ‘surveillancewet’ erdoorheen zou komen.

Het drong door dat vertrek van het bedrijf, dat veel Zwitsers tot dat moment amper kenden, slechte pr zou zijn voor het land dat bekendstaat om neutraliteit, kluizen en geheimen. Vooralsnog lijkt dat effect te hebben gehad. De wet wordt herschreven.

Waarschijnlijk waren we naar Duitsland vertrokken, zegt Yen desgevraagd. Dat uitwijken naar een EU-lidstaat wordt overwogen wil niet zeggen dat hij staat te juichen bij de ontwikkelingen binnen de EU. Het baart hem zorgen dat al jaren wordt gedebatteerd over het verplicht scannen van chatverkeer om kindermisbruikbeelden op te sporen.

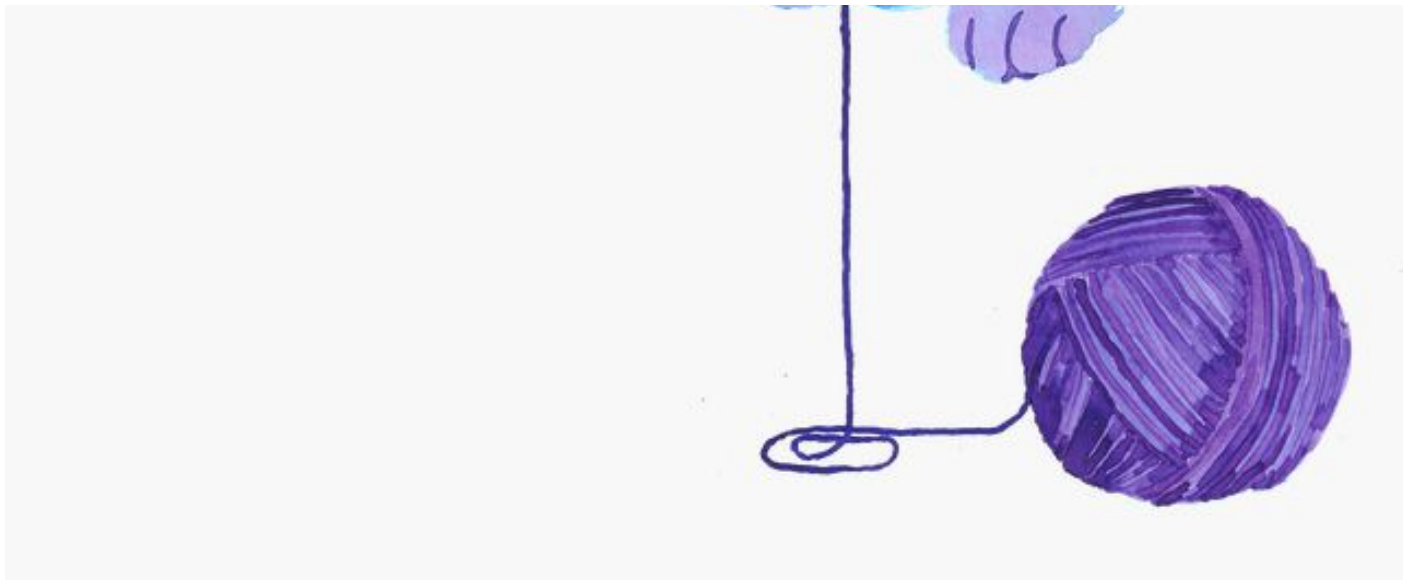
En hij denkt dat mensen zich niet realiseren wat de gevolgen zijn van de brede roep om leeftijdsverificatie voor kinderen. „Leeftijdsverificatie alleen voor kinderen bestaat niet”, benadrukt hij. „Je kunt het alleen voor iedereen doen.” En daarmee wordt onherroepelijk een deel van de openheid en anonimiteit online opgegeven. Ook ziet hij risico’s in het groeiend gebruik van identificatie-wallets. „Je hoeft als samenleving niet alles te omarmen wat technologisch mogelijk

is.”

Het zijn complexe debatten, met veel misverstanden. Over anonimiteit is Yen duidelijk: hij vindt het nodig dat er een vorm van anonimiteit online bestaat. Maar de praktijk is dat die ingrijpende maatregelen vergt die mensen alleen zelf kunnen nemen. Hij somt op: dan moet je geen creditcard gebruiken. Geen geregistreerde telefoon. En je gezicht bedekken om niet op camerabeelden gevangen te worden.

Er zijn Proton-gebruikers die daarvoor kiezen. Een enkeling betaalt bijvoorbeeld contant voor de diensten. Dat geld komt per post. Betaling in bitcoin of andere cryptovaluta als ‘privacymunt’ Monero is ook mogelijk. En het helpt om VPN te gebruiken en bijvoorbeeld de Tor-browser [die je internetverkeer omleidt en versleutelt]. „Anonimiteit is een persoonlijke keuze en verantwoordelijkheid. Dat is niet iets wat Proton je kan geven.”

Illustratie Dide Roeten